

Fra en anden verden

Den nye elites politiske værdier og perspektiver

**Johannes Andersen
Institut for Politik og Samfund
Aalborg Universitet**

Uddrag af en bog. Denne udgave må ikke citeres!

2. Den nye elite

Forestillinger om klassiske eliter

Det er nemt at gøre sig forestillinger om eliter. Jeg er vokset op på landet, og her blev *størrelsen* på en bondegård opfattet som et signal om, hvem der var en del af den lokale elite, hvem der var almindelige bønder, og hvem der blot var husmænd. Som barn lærte man hurtigt at placere de forskellige gårde og dermed også de lokale bønder i de tre nøje afgrænsede grupper, hver gang man tog en tur rundt i landsbyen. Nogle steder kunne denne opdeling bekræftes ved blot at tælle antallet af skorstene på stuehusene.

Der var også en herregård i udkanten af min landsby. Med en stor, gammel hovedbygning, og nogle omfattende stalde og lader, bygget for alt for længe siden, og derfor heller ikke helt tidssvarende. I hovedbygningen var der ifølge gamle fortællinger et spøgelse, hvilket blot understregede, at det var en rigtig herregård, og dermed ramme for en familie, der var lidt mere elite end andre eliter. De havde ovenikøbet titel af *godsejere*.

Imidlertid var en status som en del af eliten ikke ensbetydende med, at man så også klarede sig godt. Heller ikke selv om de øverste pladser i kirken var forbeholdt folk fra herregården. For rent praktisk og på anden vis var det ikke nemt at drive landbrug med de gamle bygninger. Hvilket blev mere og mere tydeligt, efterhånden som det synlige forfald bredte sig mellem lader og staldbygninger.

Muligheder for at øve indflydelse er altså ikke uden videre givet med en status som en del af eliten. Heller ikke selv om man måske forsøger at bekræfte og fastholde denne status, eksempelvis ved med demonstrativ selvbevidsthed at indtage de øverste pladser i kirken til

julegudstjenesterne. Man viser på denne måde vilje til at påtage sig sin status, uden at det dog giver bedre afgrøder eller mere indflydelse på landsbyens almindelige tilstand. Endelig viste det sig, at denne status som en del af den lokale elite heller ikke var ensbetydende med en relativ sikker vej til at få en plads i sognerådet. Dem satte andre af de lokale storbønder sig nemlig på. Ikke mindst fordi det også betød noget for en persons renommé, hvorvidt man var en dygtig landmand eller ej, og her kunne godsejeren og hans bestyrer ikke rigtigt gøre sig gældende. .

Derfor er det vigtigt at understrege, at forestillinger om eliter kan bekræftes på mange forskellige måder, og at det at blive udnævnt til at være en elite, på ingen måde er ensbetydende med, at man så også får mere magt og indflydelse end andre.

På den anden side kan det også være både nemt, oplagt og naturligt, at agere ud fra den status, man nu engang har fået tildelt. Derfor er der heller ikke helt så langt til netop magt og indflydelse for de mennesker, der på den ene eller anden måde bliver vurderet til at udgøre en særlig gruppe med nogle helt specielle egenskaber og kompetencer. For sådan en gruppe drejer det sig først og fremmest om at påtage sig denne status som en del af en elite, og herfra at forfølge de muligheder, den åbner op for.

Definition af en elite

En elite kan bestemmes som en gruppe borgere, der inden for et givet område har *adgang til flere ressourcer eller kompetencer* end de fleste andre borgere. En adgang der ofte er ensbetydende med, at dem der indgår i en elite *tillægges en større betydning* end andre, hvilket samtidig kan være ensbetydende med, at de så også kan få *større magt og indflydelse* end andre.

Det skal ikke forstås sådan, at det kun er dem, der opfattes som en elite, der kan få magt til og muligheder for at påvirke samfundsudviklingen. I et demokrati er der mangfoldige veje til indflydelse. Eksempelvis kan stemmeafgivning ved et folketingsvalg få stor betydning, idet den kan være afgørende for mulige flertalsdannelser og dermed for udpegning af en regering. Her sikrer demokratiske procedurer og spilleregler, at alle får nogenlunde lige stor magt.

Men i det komplekse spil om samfundsmæssig magt er der andre ressourcer og kompetencer end et kryds på en stemmeseddel, der kan sættes på spil. Eksempelvis penge, der i form af kapital kan åbne veje for at påvirke økonomiske prioriteringer, som igen kan påvirke de samfundsøkonomiske muligheder og begrænsninger. Det er hvad *den traditionelle elite* i en kapitalistisk samfundsøkonomi som den danske længe har benyttet sig af, og det sker fortsat i dag.

Viden er en anden ressource med tilhørende kompetencer til eksempelvis at kommunikere og argumentere, og det er en ressource, der er kommet til at fylde mere og mere i det moderne samfund. Faktisk er viden ifølge flere analyser af det aktuelle samfund fundamentet for det, der ofte kaldes for *den nye elite*.

Selve ordet *elite* trækker ifølge Den danske ordbog på det latinske ord *élire*, der betyder at udvælge. Som elite kan man altså blive opfattet som nogle, der er udvalgt blandt andre. Eksempelvis inden for sport og idræt, hvor man uden problemer skelner mellem amatører og eliteudøvere, og hvor man i jagten på den virkelige elite hele tiden laver konkurrencer og nye udvælgelser af de bedste blandt de bedste.

På det samfundsmæssige plan er udvælgelsesprocedurerne noget mere komplekse, mens resultaterne er nogenlunde de samme, nemlig at nogen i kraft af bedre ressourcer opnår en særlig status, der giver dem privilegeret adgang til givne områder i samfundet. Det kan som nævnt være *kapital*, der giver adgang til indflydelse i kraft af investeringer og ejendomsbesiddelser. Manifesteret gennem udtrykket, at man i erhvervslivet 'skaber arbejdspladser', mens der kun sjældent tales om, at det 'fjerner arbejdspladser', når kapitalejere skifter hænder ud med teknologi, eller når de indskrænker givne aktiviteter. Så henvises der ofte til det, der kaldes for 'udviklingen'.

[....]

Den nye elite

I 1973 udgav Jørgen S. Dich bogen *Den herskende klasse*. Dichts bærende pointe var, at der er opstået en ny dominerende klasse, der udbytter arbejderne, nemlig en stadig voksende gruppe af offentligt ansatte, der præsenterer sig selv som en 'nødvendig gave' til menneskeheden, iklædt humanistiske formuleringer og idealer. Bogen gav anledning til

masser af debat. Ikke mindst fordi der i samme periode opstod et politisk parti, Fremskridtspartiet, baseret på massiv kritik af den offentlige sektor og dens alt for mange 'papirnussere', der ikke bestilte andet end at kræve skatter ind til dem selv og deres støtter.

Her stødte man i Danmark for alvor på de første ret diffuse forestillinger om en ny dominerende elite i samfundet, bestående af en større eller mindre gruppe af offentligt ansatte. Tidligere havde man eksempelvis talt om bureaukratiet som et udbredt problem for styring af organisationer, men efterhånden smeltede kritik af pampere, egoistiske offentligt ansatte, bureaukrati, papirnussere og skattetryk sammen i et bredt politisk politiske opbrud, manifesteret med 'jordskredsvalget' i 1973, der bragte en stribe nye protestpartier til verden. De red højt på en protest, der ikke mindst var vendt mod det, mange opfattede som en ny elite. Siden har oplevelsen af en ny elite bredt sig, samtidig med at billedet af den nye elite er blevet mere og mere præcist. Nu er det ikke længere de offentligt ansatte i bred forstand eller de papirnussende bureaukrater i staten, der er i fokus. Nu er fokus rettet mod dem, der varetager arbejdet med viden og informationer i samfundet. Ikke mindst fordi vidensarbejdet er blevet omdrejningspunktet for de øvrige offentligt ansattes virke, og dermed er det kommet til at fylde mere og mere i samfundet.

Udviklingen frem til denne situation er en længere historie, men hurtigt sammenfattet kan man sige, at i bondesamfundet lagde man vægt på *håndens arbejde*. Her knoklede håndværkere og bønder side om side med henblik på at få det lokale samfund til at fungere. Her var der som tidligere nævnt tydelige eliter i det lokale. Samtidig var staten og andre autoriteter også repræsenteret i landsbyerne i form af især lærere, præster og læger, der udgjorde en anden elite, der ikke mindst repræsenterede nationale interesser og ambitioner i det lokale.

Efterhånden som industrisamfundet blev vigtigere og vigtigere, opstod en ny elite i form af kapitalister og investorer, der tog initiativer til investeringer og den praktiske organisering af fabrikker og virksomheder. De havde stor magt over de arbejdere, der ved at udføre håndens arbejde holdt produktionen i gang. Arbejderne var nemlig afhængige af udbuddet af jobs for at kunne sikre sig til dagen og vejen i deres familier. Samtidig kunne investorerne også øve indflydelse på samfundsudviklingen generelt gennem investeringer og økonomiske prioriteringer. Industrisamfundet har siden åbnet op for masser af ny

teknologi, et prekariat med korttidsansættelser og udenlandsk arbejdskraft, suppleret med strategier med internationale perspektiver. Industrisamfundet udgør fortsat en vigtig dimension i det moderne samfund, med dets relativt mange industriarbejdere og kapitalejere.

Samtidig er der blevet mere og mere brug for organiseret uddannelse, omsorg og pleje, i Danmark organiseret i forlængelse af principperne for en universel velfærdsstat. Det er en form for arbejde, som nogle har kaldt for *hjertets arbejde*, omfattende det arbejde der udføres af lærere, sygeplejersker, hjemmeplejere, osv. Dvs. arbejdsopgaver der ikke mindst blev varetaget af kvinder. I starten fyldte hjertet, dvs. menneskelige kompetencer og erfaringer, meget i dette arbejde. Så meget at man fra statens side opfattede det som helt naturligt, at man betalte en mindre løn til de kvinder, der stod for hovedparten af arbejdsopgaverne. Siden er dette arbejde blevet mere og mere rationaliseret og systematiseret, så uddannelse og formelle kompetencer er blevet en væsentlig indgang til at udføre det. Det er imidlertid kun den ene side af hjertets arbejde. Samtidig er der nemlig opstået en større og større servicesektor, organiseret af både det offentlige og den private sektor, omfattende eksempelvis både underholdning, kultur, praktisk hjemmehjælp og rådgivning til organisationer og myndigheder.

I takt med ønsker om en stigende grad af rationalisering både i landbruget, i industrien og i servicesektoren bredt er der blevet åbnet mere og mere op for arbejdet med viden. Både når det drejer sig om registrering og rationalisering af givne aktiviteter, og når det drejer sig om udvikling af strategier for fremtidige indsatser. Den generelle samfundsudvikling har kort sagt givet mere og mere plads til *hovedets arbejde*. Et arbejde hvis vigtigste aktivitet er at håndtere viden og informationer på en sådan måde, at de kan fungere som grundlag for at udvikle strategier for optimering af givne indsatser. Samtidig lægger hovedets arbejde også vægt på muligheder for at kommunikere om nye informationer og mulige strategier til det omgivende samfund.

[.....]

Den nye elite er grundlæggende defineret som personer med en lang, videregående uddannelse, med bopæl i København og de største uddannelsesbyer, og med en relativ god økonomi. Her finder man dog også personer med personlige indkomster før

skat på 200.000 kr. og op, eksempelvis hos nystartede selvstændige konsulenter, der forsøger at finde fodfæste på markedet for gode råd og vejledning. Side om side med den nye elite kan der fortsat lokaliseres *en traditionel elite*, der grundlæggende er defineret ved personer med en økonomi, der er markant bedre end resten af befolkningens, og som i kraft af den kan foretage strategiske investeringer i givne aktiviteter, og på den måde opnå stor indflydelse på den samfundsøkonomiske udvikling. Det afgørende kriterie her er 700.000 kr. og op.

For at få et dækkende billede af eliterne og den danske politiske kultur er resten af befolkningen delt op i følgende grupper, der i udgangspunktet er opdelt ud fra økonomiske kategorier, ud fra den præmis, at økonomi siger en del om de muligheder, man har for generelt at kunne gøre sig gældende i samfundet. Det drejer sig om følgende grupper, nemlig en *højere middelklasse*, en *lavere middelklasse* og en *underklasse*. Dertil kommer en relativ stor gruppe af pensionister, og en mindre gruppe af studerende. I begge tilfælde grupper, hvis økonomi ligner underklassens, men som her er trukket ud som selvstændige grupper for at give et bedre og mere nuanceret billede af politiske holdninger og værdier i samfundet. Opdelingen afdækker samtidig nogle klare sammenhænge mellem økonomi og uddannelse, så på den måde spiller både økonomi og uddannelse en rolle for identifikation af centrale sociale grupper i samfundet.

Den nye elites omfang og sociale karakteristika

I denne undersøgelse bruges der data fra den nyeste valgundersøgelse. Den nye elite omfatter 12 pct. af befolkningen og den traditionelle elite 5 pct. Sammenlagt indgår 17 pct. af de voksne medborgere altså i en af de to dominerende eliter i Danmark. Det er kort sagt omfanget af de eliter, der har privilegeret adgang til at påvirke økonomiske prioriteringer og givne politiske dagsordener. Det er muligvis relativt højt sat, men det giver på den anden side bedre muligheder for at gennemføre analyser, der er statistisk signifikante. Dvs. undersøgelser hvor de forskelle og ligheder der afdækkes, også med stor sandsynlighed kan genfindes i virkeligheden.

Det skal også nævnes, at der er tale om en ret pragmatisk indkredsning af den nye elite. Der er uden tvivl mange i den nye elite, der pendler til og fra arbejde i de store

byer fra en forstad eller en anden mindre by, men det er ikke muligt at identificere dem, da denne undersøgelse hverken rummer postnumre eller en angivelse af den by, man bor i. En beklagelig begrænsning af undersøgelsen, som jeg har valgt at leve med.

I forlængelse af den ovennævnte opdeling af befolkning omfatter den højere middelklasse 15 pct. af befolkningen, den lavere middelklasse 27 pct. og underklassen 9 pct. af befolkningen. Endelig omfatter pensionister bredt taget 26 pct. af befolkningen mens de studerende udgør 7 pct. Opgørelsen og de benyttede kriterier til operationalisering er angivet i figur 1.

Ser man nærmere på givne sociale karakteristika ved de 7 grupper, tegner der sig nogle ret markante forskelle. Det fremgår af tabel 1. *Den nye elite* er domineret af yngre mænd, der er ansat som lønmodtagere i den private sektor. Her arbejder de ikke mindst sammen med de helt unge. Samtidig er selvstændige og personer ansat i den offentlige sektor også overrepræsenterede. Dertil kommer deres grundlæggende udvælgelseskræterier, nemlig en lang videregående uddannelse og bopæl i København eller i en af de store byer i Danmark. Man kan få et indtryk af deres stillingsbetegnelser, ved at kikke nærmere på listen i figur 2, der er en gengivelse af disse personers egen beskrivelse af deres stilling.

Figur 1. Operationalisering af sociale grupper		
Social gruppe	Statistiske kendetegn	Andel af befolkningen
Den nye elite	Lang videregående uddannelse Bopæl i København og byer med 40.000 + indbyggere Personlig indkomst på 200.000+	12
Den traditionelle elite	De øvrige borgere med en personlig indkomst på 700.000+	5
Den højere middelklasse	Personlig indkomst 450.000 – 699.999 kr.	15
Den lave middelklasse	Personlig indkomst 200.000 - 449.999 kr.	27
Underklassen	Personlig indkomst 0 – 199.999 kr.	9
Pensionister	Status som pensionist. Personlig indkomst 0 – 449.999 kr.	26
Studerende	Status som studerende. Personlig indkomst 0 – 199.999 kr.	7

N: 2479. Vægtede tal.

Den traditionelle elite er domineret af midaldrende mænd, der har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. De er også i stor udstrækning ansat som lønmodtagere i den private sektor, mens antallet af selvstændige samtidig ligger over

gennemsnittet. De bor især i mindre provinsbyer og på landet. Deres egen stillingsbeskrivelse kan man finde eksempler på i figur 2 (ikke medtaget her).

Den højere middelklasse domineres af midaldrende mænd med en faglig, kort eller mellemlang videnskabelig uddannelse. Ansat i både den offentlige og private sektor, især i de mindre og små provinsbyer og på landet.

Den lavere middelklasse domineres af yngre og midaldrende kvinder med ingen, en faglig eller en mellemlang videnskabelig uddannelse. De er ansat som lønmodtagere i både den offentlige og private sektor, og bor i de mindre eller små provinsbyer og på landet.

Underklassen domineres af yngre kvinder, med begrænset eller uden uddannelse. Knap halvdelen af dem er lønmodtagere, mens noget nær den anden halvdel er arbejdsløse. De er især ansat i den private sektor i de større byer. Det er ikke mindst unge lidt i udkanten af samfundet.

Pensionister domineres af ældre kvinder uden eller med faglig uddannelse, med bopæl i de mindre eller små provinsbyer. Endelig er *de studerende* ikke overraskende domineret af unge kvinder, der bor i de større byer.

[....]

Den nye elite, indflydelse og magt

Som det fremgår ovenfor, er eliter kendetegnet ved en privilegeret adgang til ressourcer, der kan give større indflydelse og dermed også magt. Den traditionelle elites ressource er kapital, og det er eksempelvis ejendom og investeringer der er med til at manifestere denne gruppes indflydelse og magt på centrale områder i samfundet. Sådan som det har været tilfældet de sidste 100 år.

Den nye elite har privilegeret adgang til viden. Som højtuddannede har de lært at samle og analysere informationer med henblik på at udvikle løsninger på givne problemer og lægge strategier for fremtidige prioriteringer. Der bruges også masser af tid og energi på at udveksle informationer og viden med andre. Både i form af envejskommunikation hvor man meddeler sig til hinanden og til offentligheden, ikke mindst for at sikre sig et godt omdømme, og gennem netværk med andre fra den nye og den traditionelle elite, for at sikre

udviklingsmuligheder og fælles interesser. Eksempelvis netværk funderet i foreninger og interesseorganisationer som Danmark-Amerika Fondet, Dansk Industri, Danske Bank og Danske Universiteter.

Figur 2. Eksempler på egen stillingsbeskrivelse hos den nye elite, den traditionelle elite og underklassen			
Den nye elite			
Antenne Arkitekt Ingeniør Direktør Arkitekt Konsulent Revisor Sygehuslæge IT konsulent IT supporter Kommunikationskonsulent Specialpædagog Økonom Privatpraktiserende psykolog Manager Mellemlider Specialkonsulent Lektor Gymnasielærer Økonomichef Lokomotivfører Ingeniør Senior Specialist/Controller Nordisk salgsdirektør Civilingeniør i Software	Visitor Arkitekt - selvstændig konsulent Quality assurance specialist Projektingeniør Leder Filmproducer Universitetslektor Selvstændig konsulent PhD studerende Journalist Skolekonsulent Chefkonsulent QA validation specialist IT Sælger Projektleder Software udvikler Grafisk designer Miljøkonsulent Underviser Psykolog og ungekonsulent Senior manager biopharma Forfatter og oversætter Ejerleder Finansmedarbejder	Head of IT Product manager Solution Architect Compliance & sales manager Analytiker Teamleder for forretningsudvikling Embedsmand Kommunikationschef Category manager Sekretariatschef Salgsdirektør Inklusionskonsulent Planner Senior RPA konsulent Speditør Sektionsleder fjernvarmebranchen Lageransvarlig Fuldmægtig (jurist) Virksomhedsleder Forsker Virksomhedskonsulent Kommunaldirektør	Bank konsulent Kontaktperson indenfor socialpsykiatri CIO CTO CFO Sikkerhedskordinator Reservelæge Tekstforfatter Teamleder Change Management Lead Direktør Informationsspecialist Afdelingslæge, Hospital Direktør i filmproduktionselskab Politisk konsulent Fængselsbetjent Chefkonsulent, software udvikler Tandlæge Manager Fagkonsulent statsadministration Kundeservice Intern advokat
Den traditionelle elite			
Ingeniør Indretnings konsulent SAP HCM ekspert konsulent Middle office analytiker Projekt koordinator It konsulent Afdelingsleder Kommunal Chef for Fritid og kultur It projektleder	Office Manager, Head of Sales Indretnings- & Dekorationschef Souschef, Investeringcenter Senior Account Executive Direktør Finansiell rådgiver COO Speciallæge i almen medicin	Projektleder vejdirektoratet Skattekonsulent QA specialist Skoleleder Compliance manager Områdechef Selvstændig autoværksted / flymekaniker VP EMEA Commercial CEO	Registreret revisor Raffinaderi teknikker Business controller Afdelings- og kontorleder Ejendomsmægler Vildtforvalter/ fasanopdræt Uddannelsesleder Projektleder geolog Viceskoleleder Investorer
Underklassen			
Butiksassistent Social og sundhedsassistent Sekretær møbelsnedker svend Kommunalt ansat - Rengørings assistent Studiejob som ehandler Frisør	Medhjælpende på maskinstation Mekaniker Selvst, Rengøringsassistent Tømre Salgsassistentelev Servitrice Lagermedarbejder Sagsbehandler	Entrepriseleder Salgsassistent Fisker og arbejdsmand Ekspedient Lærer Socialrådgiver Socialpædagog	nterwiewer avisbud Syerske / Bundmager, læder Ernæringsassistent Sygehjælpere Teletekniker Café medhjælper Barnepike

Den nye elite agerer altså inden for rammerne af betydningsbærende organisationer og netværk i samfundet. Det kan være i ministerier, i statsadministrative organisationer, i finansielle organisationer, i fagforeninger, i konsulenthuse, i kommunale og regionale organisationer og i lignende organisationer, hvis væsentligste aktiver er tilvejebringelse og

analyser af informationer, strategier, beslutninger og dermed den viden der er et vigtigt og bærende fundament for alle større organisationers gøren og laden i samfundet. Nogle af organisationerne er en del af den offentlige sektor, mens andre er en del af den private. Det gør ikke den store forskel i denne sammenhæng, da det der er fælles for dem er, at de er førende i udførelsen af *hovedets arbejde* i samfundet.

Repræsentanter for den nye elite befinder sig på alle niveauer i disse organisationer. Som ledere i toppen, som strategiske analytikere på ledelses- og mellemliderniveauet, som udøvende konsulenter og analytikere på alle øvrige niveauer i de fleste organisationer. Suppleret med it-eksperter og dataanalytikere der medvirker til at etablere infrastrukturer interne i organisationerne, mellem organisationerne og i forhold til befolkningen. Samtidig er disse relativt specialiserede vidensarbejdere centrale forudsætninger for indsamling af informationer om både borgere, økonomi, sikkerhed, politik, sociale relationer og hvad det nu ellers er for informationer, man arbejder med i den givne organisation. Endelig lægges der stor vægt på kommunikative medarbejders evne til både at styrke organisationers omdømme, håndtere deres kriser så de minimeres, og medvirker til at motivere borgere til at indrette deres adfærd efter organisationers gode bud, rådgivning og strategier. Man kan få et godt indtryk af, hvad de arbejder med, ved at se på stillingsbeskrivelserne i figur 2.

Den nye elites indflydelse og magt sikres altså gennem deres evner til at holde gang i disse mangfoldige og forskelligartede organisationer aktiviteter og centrale placering i samfundet. Den nye elites horisont udgøres af organisationernes mål, værdier og normer, og medlemmernes konkrete handling består i at træffe beslutninger, der kan sikre disse mål, værdier og normer både på kort og lang sigt. Den nye elite omfatter altså både repræsentanter fra de medarbejdere, der løser daglige udfordringer og dem, der indgår i det strategiudviklende ledelseslag. Begge grupper medvirker til at manifestere den nye elites indflydelse og magt i samfundet.

Nu er det ikke sådan, at man skal opfatte den nye elite som en gruppe, der har en bestemt *masterplan* for udviklingen af samfundet. For det har de på ingen måde. I praktisk politik stritter deres ideer og holdninger i alle retninger, ligesom de gør hos alle andre borgere. Men de har i kraft af deres overlegne viden privilegeret adgang til at stille

forslag, og forsøge at få dem implementeret gennem de forskellige organisationer, som de arbejder i. Og her trækker de på et grundlæggende paradigme om *nødvendigheden* af at *tilpasse sig* til tidens globale udfordringer. Mere om det senere.

Det betyder, at den nye elites indflydelse sikres ved, at den hele tiden manifesterer ny viden, man er nødt til at forholde sig til, ligesom de også opnår indflydelse ved at påpege de huller i den eksisterende viden, som man meget gerne burde få fyldt op. Myndigheder og borgere lytter til den nye elite og dens forslag, fordi den netop har mere viden end andre. Men det er ikke sådan, at de mange forslag nødvendigvis fører til de store manifesterede forandringer i samfundet. Det kommer mere snigende i form af et forslag hist, et forsøg pist og en mere eller mindre mislykket plan i forlængelse af de første initiativer her og der. Altså en smeltedigel af forslag, initiativer og strategier uden en bestemt retning og uden en afgørende beslutningskraft bag. Der tages bare hele tiden nye initiativer og der sker hele tiden noget. På den forandrer tingene sig. Hvilket kan illustreres gennem byudviklingen de sidste 30 år, hvor havneområder har åbnet op for nye tankebaner, forsøg og manifesterede bygninger, ofte uden en bærende ide og det basale sociale liv mellem husene.

Den nye elites aktiviteter er altså medvirkende til både at sikre organisationers centrale placering i et samfundsperspektiv, og for det meste også rent fysisk, i form af manifesterede bygninger, placeret side om side med andre store organisationers. Herfra kan de spille hinanden stærkere og stærkere, både gennem deres fælles fysiske manifestationer og strategiske alliancer. De er endvidere en forudsætning for, at *lægfolk* (dvs. almindelige medborgere der er blevet valgt som politikere i givne repræsentative organer) kan udfylde deres rolle som formelle beslutningstagere, hvad enten det er som medlemmer af en regering, Folketinget eller kommunalbestyrelser over det ganske land. Politikere støtter sig nemlig i vid udstrækning på de informationer, de får fra deres bagland, der langt hen består af repræsentanter fra den nye elite.

En afgørende forudsætning for at den nye elite kan indtage denne centrale placering er, at den konkret deler og ofte også er drivende i udvikling af ideer, værdier og normer, der præger disse organisationer. Derfor er det i første omgang vigtigt at få et indtryk af disse konkrete holdninger og værdier, ikke mindst politisk. I anden omgang at finde ud af, i hvilken udstrækning den nye elite deler holdninger med resten af befolkningen.

3. Eliter uden blik for det elitære

Eliterne stikker af

Man kan få et første indtryk af den nye elites placering i det politiske univers, ved at placere den, sammen med de andre grupper, i det billede af vælgernes politiske ståsted, som nu er blevet brugt ved adskillige undersøgelser af vælgernes prioriteringer og valg. Et univers der har to dimensioner, nemlig en fordelingspolitisk højre-venstre skala, og en værdipolitisk højre-venstre skala. Der er først lavet en gennemsnitberegning af deres niveau, hvorefter de er placeret ind i et diagram med de to skalaer. Her er den fordelingspolitiske placeret vandret, og den værdipolitiske lodret. Det er sket i figur 3.

[....]

Både den nye og den traditionelle elite markerer sig ved at lægge afstand til de fleste andre grupper på begge dimensioner. Den nye elite bliver ret tæt fulgt af de studerende, når det drejer sig om den fordelingspolitiske dimension, og de ligger ret tæt på midten af skalaen. Underklassen, den lavere middelklasse og pensionisterne ligger lidt mere til venstre for den nye elite, mens den øvre middelklasse ligger markant til højre. Med den pointe, at den nye elite ligger relativt tæt på midten i fordelingspolitikken. Her stikker Den traditionelle elite markant af til højre, og distancerer de sig fra alle de andre.

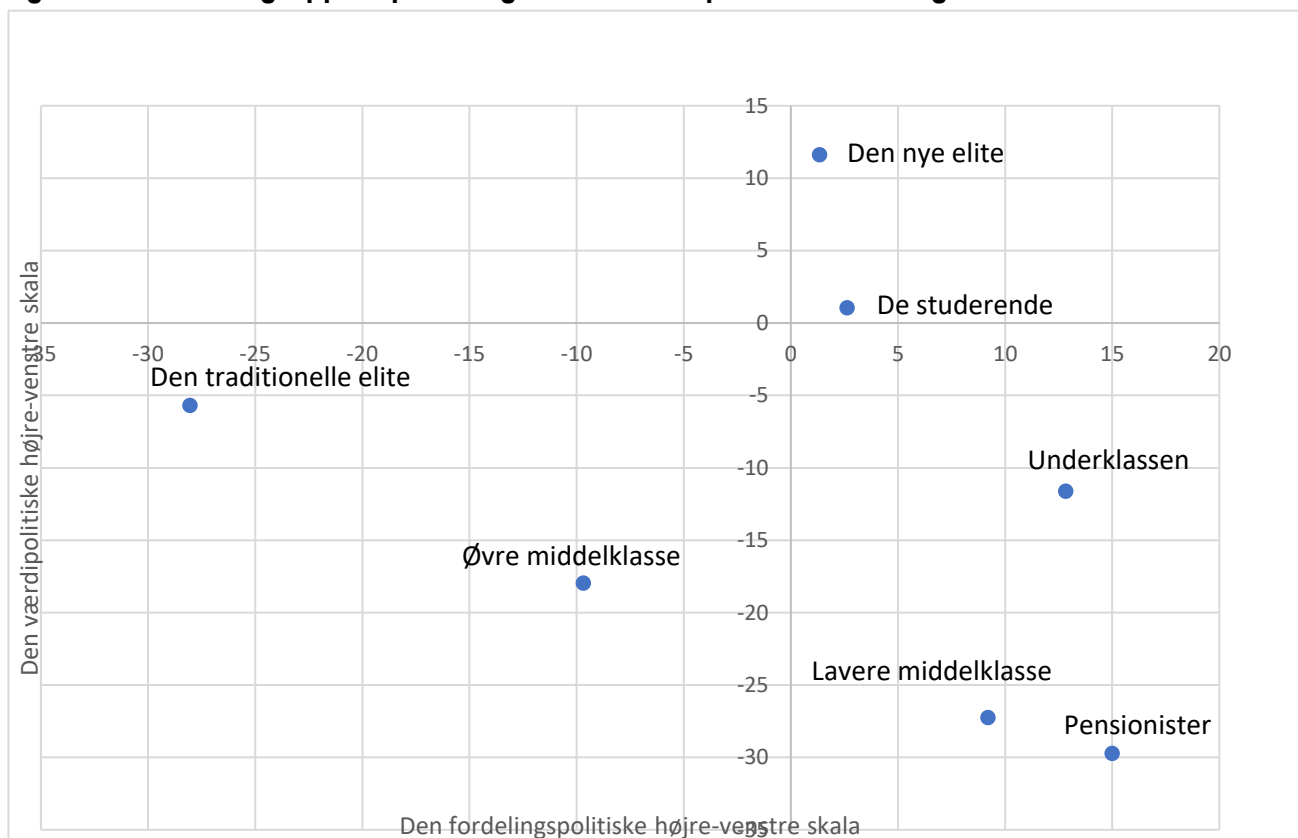
Når det drejer sig om den værdipolitiske dimension er det den nye elite, der markerer sig ved at lægge afstand af alle de andre, idet den indtager en position markant til venstre for midten. Tæt fuldt af de studerende, der ligger tæt på midten. De øvrige grupper

befinder sig til højre for midten, med den traditionelle elite og underklassen tæt på hinanden, og de tre øvrige grupper lidt længere ude til højre.

Hvis man skal sammenfatte det generelle billede, så befinder den nye elite og delvis også de studerende sig markant til venstre på begge dimensioner. Det vil sige at man her kan lokalisere 19 pct. af befolkningen. Den traditionelle elite og den øvre middelklasse befinder sig markant til højre på begge dimensioner, og det omfatter altså 20 pct. af befolkningen. De tre øvrige grupper, omfattende 62 pct. af befolkningen, kombinerer på forskellige niveauer en højreorienteret værdipolitik med en venstreorienteret fordelingspolitik.

[....]

Figur 3. De sociale gruppers placering i det aktuelle politiske holdningsunivers. 2022.

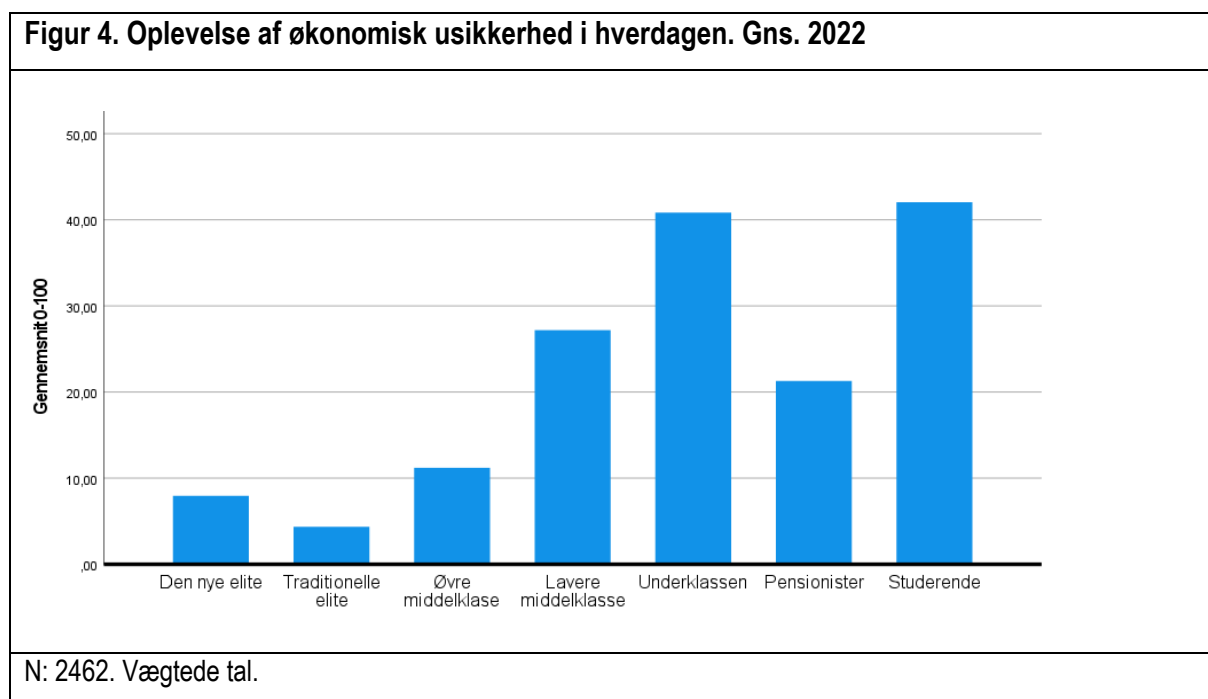
N: 2664. Vægtede tal.

Økonomi og velfærd som hverdagens trussel

Der er ingen tvivl, om, at eliterne og de andre sociale grupper har et meget forskelligt indtryk af deres hverdag og de problemer, de udfordres af. Det gælder ikke mindst synet på

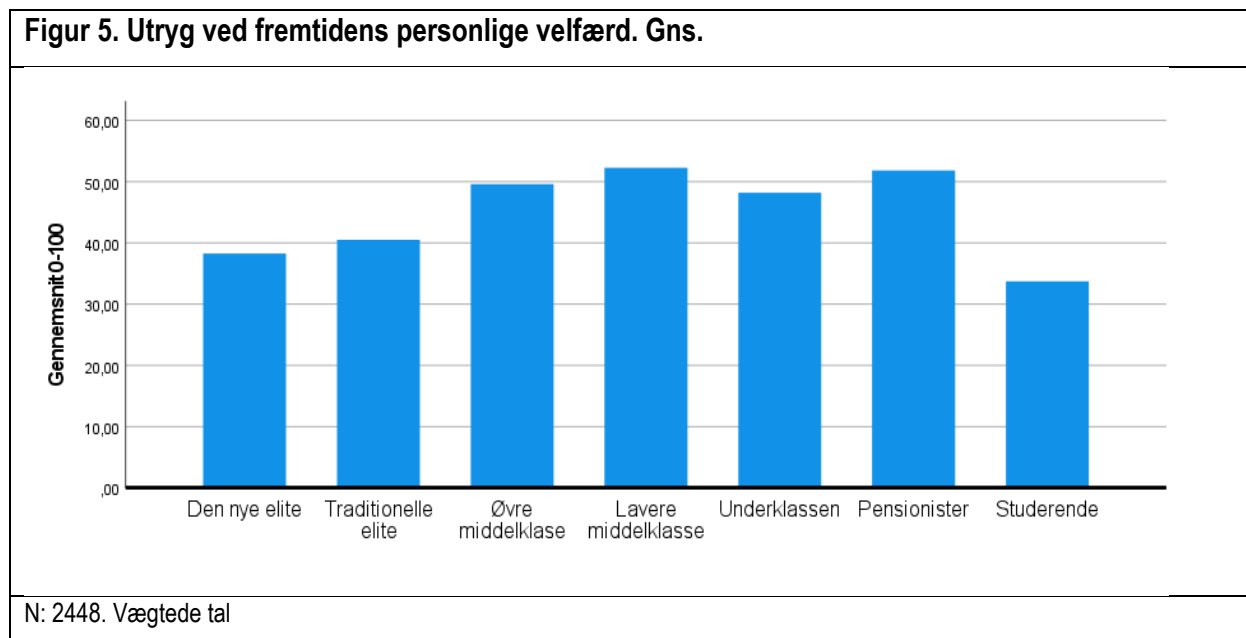
deres privatøkonomi og økonomiske sikkerhed. I denne undersøgelse er der to spørgsmål, der berører netop det. I det ene skal man angive, hvor utryg man er i forhold til at mangle penge, hvis der kommer en uventet udgift, og i det andet skal man angive, om man er utryg i forhold til at kunne betale familiens energiregning. Slået sammen til et indeks angiver de to spørgsmål, om man grundlæggende oplever, at der ikke skal så meget til for at vælte ens egen eller familiens økonomi i hverdagen. Det er sket i figur 4.

Ikke overraskende oplever hverken den nye elite, den traditionelle elite eller den øvre middelklasse økonomiske problemer i deres hverdag, mens de øvrige grupper i større eller mindre udstrækning har en økonomi, der kan blive alvorligt udfordret ved pludselige eller uforudset store regninger. Det gælder ikke mindst for underklassen. Økonomisk usikkerhed er altså en del af deres hverdag. Samtidig skal det dog også nævnes, at langt hovedparten af danskerne ikke oplever sådanne trusler.

Der er også forskel i synet på fremtidens velfærd. Det fremgår af figur 6, der er baseret på et indeks med to spørgsmål om velfærd. Til det første skal de adspurgte angive, om de er utrygge i forhold til at få tilstrækkelig pleje, når de bliver gamle, og til det andet om de er

utrygge overfor at få den tilstrækkelige behandling, hvis de engang ude i fremtiden bliver syge.

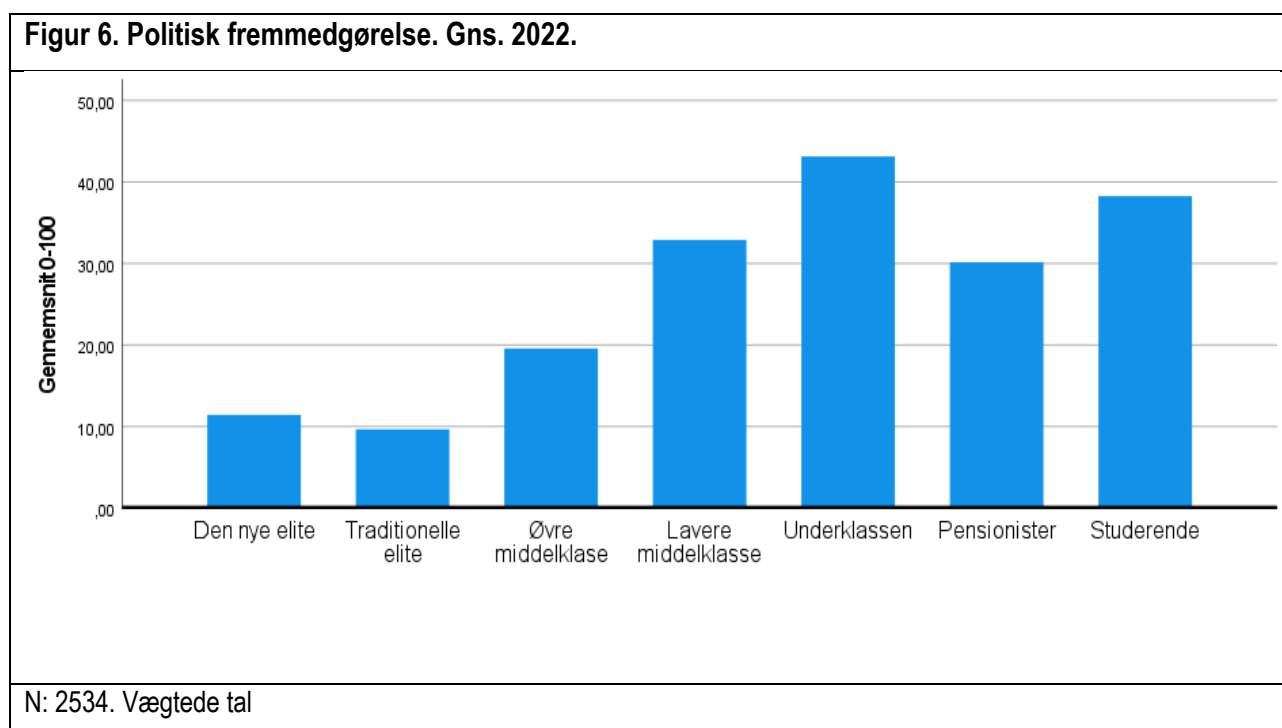
Generelt er det bemærkelsesværdigt, at utrygheden i forhold til fremtidens velfærd er relativt stor. Men der kan samtidig identificeres signifikante forskelle, idet den nye elite og den traditionelle er knapt så usikre og utrygge som resten af befolkningen. Med de studerende som en undtagelse fra det generelle mønster, men de har jo også fremtiden for sig.

Disse vurderinger modsvarer ganske godt af, at den nye elite, den traditionelle elite og den øvre middelklasse er de eneste, der har oplevet, at deres og deres familiers økonomiske situation er blevet bedre i løbet af de sidste 3 år.

Hverdagen og dens udfordringer tager sig altså meget forskelligt ud for de forskellige grupper. Dem der tilhører den nye og især den traditionelle elite ser mest positivt på hverdagen og dens muligheder, mens de øvrige grupper i større eller mindre udstrækning hurtigt kan identificere både trusler og fremtidige udfordringer. Samtidig med at der generelt er usikkerhed at spore i forhold til, hvorvidt velfærdsstaten også vil være et sikkerhedsnet for fremtidens ældre.

Politik fremmedgørelse

Der er også forskelle at spore, når det drejer sig om synet på politik og på det politiske system. I analyser af disse perspektiver benytter man sig traditionelt af to dimensioner. Den ene handler om borgernes *mægtiggørelse*, dvs. deres evner til at agere meningsfuldt, hvis de oplever at politikere har truffet bekymrende eller ligefrem uretfærdige beslutninger, og den anden om deres oplevelse af at være *fremmedgjorte* i forhold til det politiske liv. Den første dimension er der desværre ikke data til at analysere nærmere i denne sammenhæng, så den må jeg lade ligge.

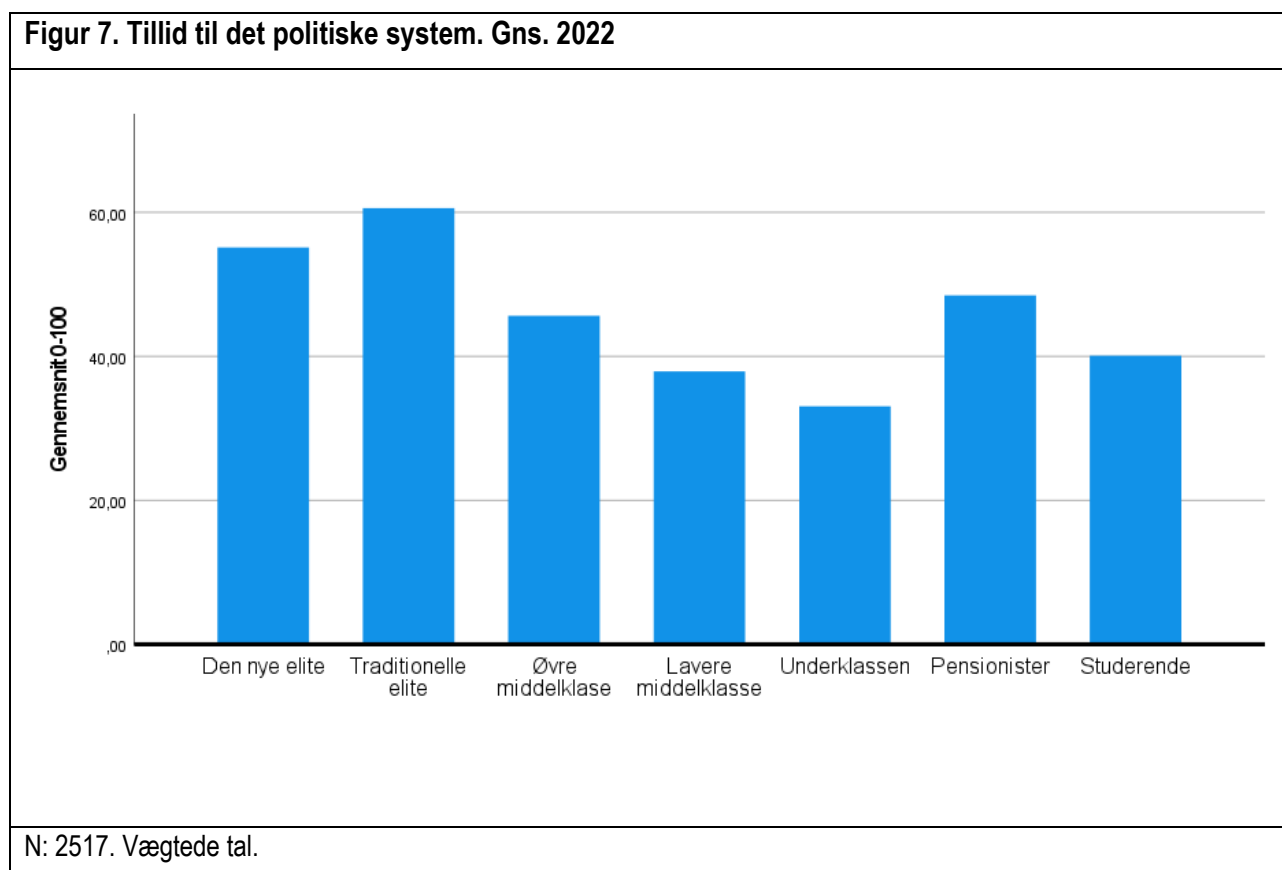

Derimod kan man identificere graden af borgernes fremmedgørelse i forhold til politik. Her bruges et indeks med to spørgsmål, de adspurgte man skal erklære sig enig eller uenig i. Det første er: *Undertiden er politik så indviklet, at folk som jeg ikke rigtigt kan forstå, hvad der foregår.* Det andet lyder: *Når politikerne diskuterer den økonomiske politik, forstår jeg kun en brøkdelt af, hvad de snakker om.*

Når man bruger dette indeks til at måle den generelle politiske fremmedgørelse, viser der sig meget markante forskelle. Den nye elite og den traditionelle elite er de mindst fremmedgjorte. De føler altså, at de har godt styr på de politiske diskussioner og

prioriteringer. Derimod kniber det for både den lavere middelklasse, for underklassen, for pensionisterne og overraskende nok også for de studerende. Især i underklassen er der mange, der oplever at de ikke kan følge med i de politiske diskussioner. Det fremgår af figur 6.

Det er ikke overraskende det samme billede der tegner sig, når det drejer sig om at udvise tillid til det politiske system generelt, omfattende både synet på politikere og embedsmænd og -kvinder. Det fremgår af figur 7, der er baseret på gennemsnitsberegninger af et indeks med disse to spørgsmål: *Man kan i almindelighed stole på, at vore politiske ledere træffer de rigtige beslutninger for landet* og *Vi kan stole på, at de fleste embedsmænd/-kvinder gør det, der er bedst for landet*.

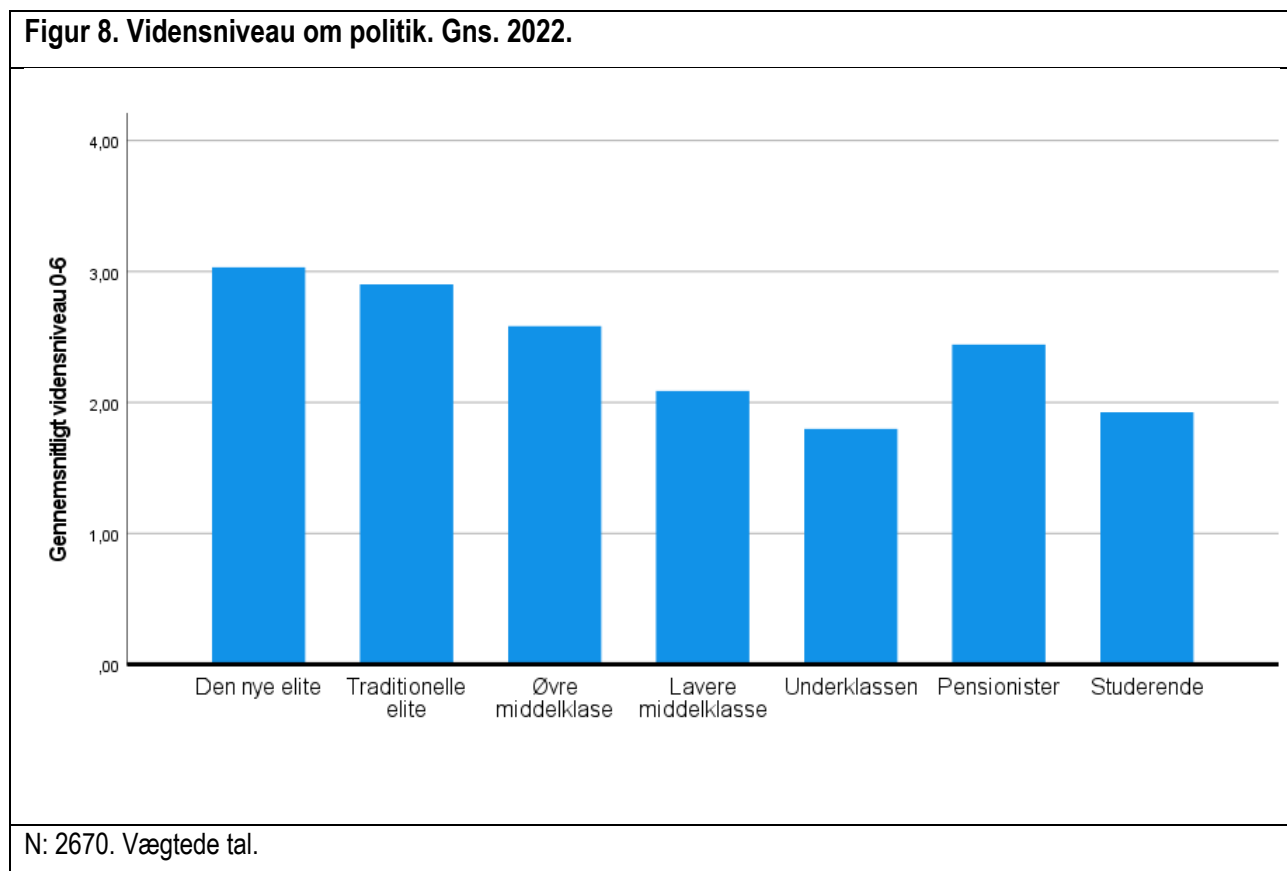

Gennemsnitsberegninger viser, at den nye elite og især den traditionelle elite har signifikant større tillid end de øvrige grupper. Her ligger underklassen og den lavere middelklasse i bunden. En tilgang til politik der naturligt manifesterer sig på andre områder,

eksempelvis når det drejer sig om den politiske interesse. Her viser det sig nemlig, at den nye elite er den, der er mest interesseret, fulgt tæt af den traditionelle elite og pensionisterne. Den laveste politiske interesse findes hos de studerende og underklassen.

Den nye elites relativt positive tilgang til politik viser sig også til en vis grad, når det drejer sig om at følge med i politik gennem medierne. Godt nok har mange i den nye elite længst lagt tv-nyheder på hylden. Kun 33 pct. ser dem dagligt og der er 16 pct., der aldrig ser dem. Den eneste gruppe der holder fast i tv-nyhederne, er ikke overraskende pensionisterne. 75 pct. af dem ser dem dagligt. Fulgt af den traditionelle elite, hvor 41 pct. ser dem dagligt. Tv-nyheder er kort sagt ikke rigtigt noget for den nye elite. I den anden ende er det kun 26 pct. af underklassen der dagligt ser tv-nyheder, så det er altså heller ikke noget for dem. Derimod er den nye elite stadig relativt glad for avisen, hvad enten det er på papir eller digitalt.

[.....]

Den nye elite er altså mere interesseret i politik, har større tillid til det politiske system og er mindst fremmedgjorte i forhold til politik, sammenlignet med de andre grupper. Derfor kan det heller ikke undre, at deres vidensniveau om politik er højest. Det fremgår af figur 8 der viser det gennemsnitlige vidensniveau, beregnet ud fra spørgsmål om viden, som de adspurgte skulle svare på.

[....]

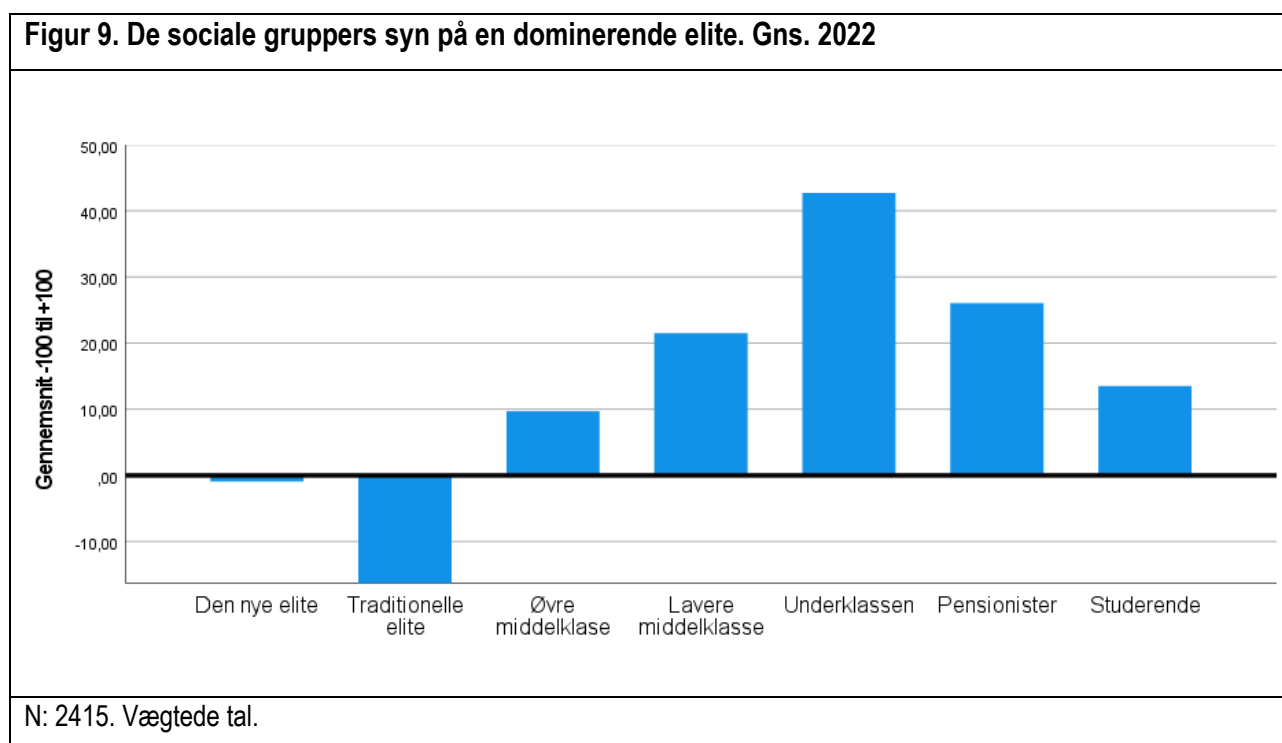
Den nye elites vidensniveau følges tæt af den traditionelle elites, og herefter af pensionisternes. Noget får de altså ud af deres relativt høje tv-forbrug. Resten, også de studerende, ligger signifikant lavere.

Nået så langt kan jeg nu slå fast, at når det drejer sig om politik bredt taget, lever eliteerne i en helt anden verden end resten af befolkningen. Ikke bare kan jeg konstatere, at de lever i et andet politisk værdiunivers end resten af befolkningen. Ikke mindst den lavere middelklasse, underklassen og pensionisterne, der tilsammen udgør mere end halvdelen af befolkningen. Deres sociale tilværelsen er dagligt præget af muligheder frem for begrænsninger, ikke mindst i kraft af deres positive økonomiske situation. Derfor oplever de også kun meget sjældent, at de udfordres økonomisk i deres hverdag, i modsætning til rigtig mange i den lavere middelklasse og underklassen. Godt nok er det lidt lorne ved udsigten til fremtidens velfærd, men deres usikkerhed er begrænset, sammenlignet med de øvrige grupper. Endelig har de ikke de store problemer med at finde rundt i politiske diskussioner og vurderinger, i modsætning til rigtig mange andre danskere. Samtidig har de større tillid til det politiske system generelt, ligesom de også kan læne sig op ad et større vidensniveau om politik end de fleste andre.

Eliteerne, ikke mindst den nye elite, lever altså i en privilegeret tilværelse, hvor de slipper for mange af de problemer, begrænsninger og udfordringer, som de fleste danskere må leve med, og hvor de i den grad kan kaste sig over det politiske, som de har masser af styr på og som de også dominerer. Ikke bare i kraft af deres daglige vidensarbejde, men også som følge af deres generelle positive tilgang til politik, hvilket eksempelvis afspejler sig i folketingets sociale profil, der er domineret af akademikere. 47 pct. af folketingets medlemmer har i 2019 en lang videregående uddannelse. Også set i det lys er det svært at overse det elitære i den nye elite.

Eliter uden blik for sig selv

I denne undersøgelse er der to spørgsmål, der sætter fokus på borgernes oplevelse af eventuelle eliter i samfundet. Det drejer sig om følgende udsagn, man skal erklære sig enige eller uenige i: *Der er en stor kløft mellem eliten og folket i dagens Danmark, og Det sker tit, at eliten overtrumfer folkets vilje i Danmark.* Det første spørgsmål er der 47 pct., der er enige i, mens der er 39 pct. der er enige i det andet. De to spørgsmål er slået sammen til et indeks, hvilket afdækker et mere overordnet syn på mulige elitors dominans. Resultatet er vist i figur 9.

Først og fremmest er det bemærkelsesværdigt, at der både i den lavere middelklasse, hos pensionisterne og især i underklassen er mange der deler den opfattelse, at eliter dominerer det danske samfund. Derimod kan hverken den nye eller den traditionelle elite selv se, at der findes eliter der i sikker afstand til resten af befolkningen indtager en dominerende position i samfundet. Faktisk er de grundlæggende uenige i dette perspektiv. Især hos den traditionelle elite.

Her ser man konturerne af en markant forskel i, hvordan forskellige mennesker opfatter det moderne Danmark. De dårligst stillede grupper har en tendens til at se verden som en, der er domineret af eliter, mens de privilegerede i eliterne har vanskeligt ved at få øje på noget elitært i samfundet.

Grundlæggende antyder de nævnte forskelle, at når man befinder sig i en position præget af begrænsede ressourcer og en oplevelse af afmagt og af at være på afstand af de vigtigste politiske og demokratiske processer i samfundet, er der ikke langt til at man samtidig får en fornemmelse eller oplevelse af, at disse processer er styret af dominerende eliter. Eliter der næsten i bogstavelig forstand kommer fra en anden verden. Hvilket ikke er så mærkeligt, alene af den grund at de afmægtige ikke har oplevet sig selv i positioner, hvorfra de kan eller skal overskue og forstå samfundet, hvilket er første forudsætning for at kunne handle og opnå indflydelse.

Hos eliterne ser verden helt anderledes ud. Her er det normen, at man engagerer sig i politik og samfundet, og at man gør sig gældende, hvor det nu engang er muligt. Alt sammen i fuld overensstemmelse med den måde, vi har indrettet det danske samfund på. Den nye elite opfatter altså deres egen adfærd og position som et udtryk for, at de har påtaget sig *den normale medborgerrolle*. Men de gør det samtidig med, at de lukker øjnene for de sociale forskelle og begrænsninger, der samtidig gør sig gældende, når borgere forsøger at agere som 'normale' medborger.

Reelt er det ikke mindst folk fra den nye elite, der kan tage demokratiets muligheder til sig, mens flertallet af befolkningen er tvunget til at forholder sig afventende, i mere eller mindre dyb frustration over den måde, eliterne løber med det meste på. På den ene side føler de, at de ikke kan gøre sig gældende, fordi systemet ikke rigtigt vil gøre noget positivt for dem, og på den anden side føler de, at de bliver holdt ude og på afstand af den måde, eliterne fører sig frem på og sætter sig på det meste. Hvor den ovennævnte sociale profil på folketingsmedlemmerne ikke bare er en *manifestation* af tingenes tilstand, men også et *symbol* på det uretfærdige i den måde, eliterne dominerer. Men det kan eliterne altså ikke se, fordi de opfatter deres egen adfærd som den normale og ønskværdige.

Alligevel er det tankevækkende, at den traditionelle elite, der netop gør meget ud af at demonstrere luksus og det ekstravagante i deres hverdag, ikke kan få øje på det elitære hos

dem selv. De bruger nemlig masser af tid, energi og penge på ved hjælp af biler, huse, tøj og andet at demonstrere, at de tilhører eliten og at de har adgang til det eksklusive i rigtig mange sammenhænge. Så alene deres skarpe blik for, hvad der er luksus og hvad der ikke er, burde få dem til at se, at noget elitært er på spil. Alligevel er de ikke i stand til at se kløfter mellem folk og eliten, ligesom de heller ikke kan se, at en elite dominerer i samfundet.

Nu startede jeg dette kapitel med at konstatere, at den traditionelle elite befinder sig til højre for midten i både fordelingspolitik og værdipolitik. Derfor kan man formodentlig også forvente, at man herfra hylder både ulighed og det individuelle initiativ som noget produktivt og menneskeligt. Her er det normale altså, at initiativ belønnes, og at dem der er rige, netop er dem der er blevet belønnet for deres initiativer. Som man så med dette udgangspunkt kan opfatte som både almenmenneskeligt og helt normalt, og derfor som alt andet end elitært. De legitimerer altså deres manglende blik for deres egen elitære position med, at forskelle i økonomi og indflydelse er udtryk for noget almenmenneskeligt og normalt. Set ud fra deres egne værdier.

Endnu mere tankevækkende er det imidlertid, at den nye elite heller ikke kan få øje på en kløft i samfundet mellem elite og folk, ligesom de heller ikke kan se, at nogle få på centrale områder i samfundet dominerer over de mange. Det drejer sig jo om borgere, der dagligt arbejder med viden og informationer, og dermed med forskelle og ligheder. Det er jo nemlig dem, der driver værket i rigtig mange sammenhænge, hvad enten det er i it, i kultur, i økonomi eller politik. Alle steder er det forskelle, der åbner for arbejdet med at afdække problemer og finde løsninger. Alligevel kan de ikke se sig selv som en del af en lille elite, der har markant indflydelse på store dele af samfundet. I første omgang formodentlig fordi de har svært ved at se *sig selv* i denne position. De gør jo bare deres arbejde, ligesom de forsøger at leve op til eksempelvis den normale medborgerrolle, når det drejer sig om politik og demokrati.

Det kan imidlertid også hænge sammen med, at det elitære for den nye elite drukner i forskelle. Netop fordi man hele tiden arbejder med at afdække forskelle og ligheder, ser man konstant nye, som man placerer der hvor de efter de givne systemer hører til. Da den nye elite ovenikøbet befinder sig til venstre for midten i både fordelings- og

værdipolitikken, opfatter man formodentlig dette vidensarbejde med alle forskellene og problemerne som deres forsøg på at afhjælpe uligheder i samfundet. De ser det formodentlig langt hen som deres forsøg på og bidrag til at være solidariske med bl.a. de svageste i samfundet. Derfor kan de ikke se, at de selv indtager en privilegeret position, som de nok heller ikke vil afgive uden videre.

Faktisk kan man få det indtryk, at jo mere privilegeret de er stillet, jo mere tror de på, at de er med til at gøre tilværelsen bedre for de svage. Herfra indtager de så mere eller mindre luksuøse holdninger, der kan handle om at frelse dem, de oplever som de virkeligt svage. Først og fremmest fordi de gennem afdækning af forskelle og ligheder pludselig er dukket op på deres radar. Og fordi andre i deres elitære cirkler er optaget af dem. Det vil blive undersøgt nærmere i kapitel 7.

På denne måde kan man sige, at begge eliter dyrker deres særlige form for luksus. Den traditionelle elite går efter luksuøse statussymboler mens den nye den nye elite er optaget af luksuøse holdninger og værdier, som der endnu ikke er mange andre der deler, ofte affødt af identifikationer af nye og spændende mindretal med tilhørende lidelseshistorier. Hvilket kan udspringe direkte fra deres grundlæggende arbejdsmæssige fixpunkt eller paradigme, hvor forandring og nye udfordringer spiller en meget central rolle.

[.....]